

Criminalització de la pobresa, criminalització dels qui no tenen poder

DANIEL WAGMAN
Investigador social

139

«Les lleis són com les teranyines: capturen els febles i la gent petita, però la gent forta o poderosa trenca les teranyines».

Soló d'Atenes

Hi ha un estès mite a la nostra societat que consisteix a responsabilitzar els pobres, les minories ètniques, els immigrants del Tercer Món i, en definitiva, els qui no tenen poder, d'una gran part dels delictes comesos i de generar la sensació de greu inseguretat en la qual suposadament vivim.

Des de l'inici de la criminologia aquesta qüestió ha generat infinits estudis per descobrir si la pobresa és un factor important en l'activitat delictiva, i les conclusions no estan exemptes de polèmica. Però la majoria dels discursos socials han donat suport a la tesi que els pobres i els qui estan en desavantatge social són molt més proclius a cometre delictes.

Jo no tinc la intenció de resumir aquí un complex i extens debat sobre el tema, sinó que posaré de manifest allò que no és cert. La idea que els pobres i la gent en desavantatge social cometem un desproporcionat nombre de delictes és falsa, malgrat tot, sostindré que la criminalització dels pobres i els exclosos és real.

A Espanya és molt difícil trobar dades que mostrin que les persones pobres i desafavorides cometin més delictes que la resta de la població, bàsicament perquè les diverses institucions amb prou feines recullen dades que indiquin l'ocupació, el nivell d'ingressos, atur, nivell educatiu... que podria mostrar aquesta desigualtat. A més no s'utilitza una metodologia, com en d'altres països, en què s'enquesta una mostra àmplia de persones representatives de la societat i on se'ls pregunta quin tipus de delictes han comès en la seva vida.

L'administració del sistema penal espanyol —policial, fiscal, judicial i penitenciària— amb prou feines recull dades sobre les persones que tenen sota la seva responsabilitat o, si en tenen, no les publiquen.

La policia no publica dades sobre qui para i identifica pels carrers. Encara més difícil és saber la relació amb les denúncies efectuades per les víctimes i la intervenció de la policia a escollir quins delictes i persones són les que s'investiguen. El nombre de detinguts per activitat criminal està publicat a l'anuari del Ministeri de l'Interior¹ però no inclou edat, classe social, nivell educatiu, estat civil, reincidència, les circumstàncies del delicte... Només inclou xifres de detinguts pels dotze grans capítols del Codi penal (seguretat col·lectiva, lesions, delictes contra la propietat...). Hi ha una pàgina que inclou dades sobre estrangers de vint-i-cinc països desglossats en unes quantes categories de delictes.

Els formularis unificats que utilitzen totes les forces de seguretat en cas de detencions contenen molta més informació, però aquestes dades no es fan públiques amb la justificació que es tracta d'informació de seguretat. Malgrat tot, aquestes dades podrien ajudar a descobrir la discriminació en contra de certs col·lectius.

La Fiscalia no recull dades de les persones a les quals s'obren diligències prèvies, ni els jutges en recullen, o no les publiquen, sobre les persones jutjades. Amb prou feines hi ha tradició a Espanya de fer estudis sobre les decisions dels fiscals o els jutges d'encausar en quina mena de judici, d'aplicar presó preventiva, condemnar, aplicar agreujants, atenuants, aplicar mesures alternatives a la presó... comparant diferents col·lectius de persones. Com, per exemple, el de les persones pobres en comparació amb gent de classe mitjana.

Les Estadístiques Judicials de l'INE² recullen dades dels jutjats penals. Però les úniques dades fiables són dona/home, edat, la condemna segons el delicte i la reincidència. En les dades que recullen l'ocupació, en el 95% figura «no consta»; en les dades sobre l'estat civil, en el 80% figura «no consta», i en el nivell educatiu és el 75% el que «no consta». L'INE publica unes quantes dades sobre els estrangers condemnats i es pot comparar alguna dada més desglossada per país/delicte/condemna.

Entre els sistemes de dades de la policia, fiscals, jutges i institucions penitenciàries no hi ha cap mena de continuïtat; per exemple, la policia no sap què passa amb una persona després de ser detinguda: és processada? La Fiscalia ha canviat la petició? Ha estat condemnada? Això implica que la policia pugui detenir molts pobres amb proves força dubtoses, però que en conseqüència no seran jutjats. De fet l'any 2002 el 30% dels detinguts per delicte eren estrangers, però només el 10% dels condemnats als jutjats van ser estrangers. ¿Pot passar que un estranger sigui detingut amb proves dubtoses o sense proves i que el fiscal no pugui dur-lo a judici?

Hi ha pocs estudis sobre el tractament donat, i diferenciat, per part dels funcionaris de presons, a diferents col·lectius de persones pel que fa a les destinacions, el treball remunerat, tercer grau, permisos, llibertats condicionals. Allò que sí es pot constatar a les presons d'Espanya és que els pobres hi estan sobre-

1. www.Mir.Es/sites/mir/otros/publicaciones/catalogo/anuarios/anuarios04/enlinea/portada.Pdf

2. www.ine.es

representats en un grau extrem; espanyols pobres, gitanos, drogoaddictes, immigrants pobres...

Però la tremenda existència de pobres a les presons, és deguda a aquesta sobrerrepresentació en l'activitat delictiva d'aquestes persones? O potser és deguda a la discrecionalitat dels agents de l'Administració, que adopten centenars de decisions diàries basades en els seus estereotips, prejudicis i discriminació?

El sistema penal no és una perfecta màquina infal·lible, objectiva i neutral, sense intervenció humana que detecti un criminal i al final d'un procés el fiqui a la presó.

És més aviat al contrari; està compost per persones que prenen decisions subjectives, prejudicioses i en molts casos basades en judicis de valor.

Algunes d'aquestes decisions que s'han identificat són molt importants en l'actuació sobre diferents col·lectius i, a cadascuna, s'hi pot observar una àmplia discrecionalitat en les seves decisions. I la discrecionalitat es converteix en discriminació quan s'acarnissa amb determinats grups com els pobres, els immigrants, les minories o els qui no tenen poder.

1. LLISTA DELS NIVELLS DE DISCRECIONALITAT DEL SISTEMA PENAL

Aquesta pretén ser una llista d'alguns dels nivells de discrecionalitat on les institucions o les persones prenen decisions que poden estar basades en els seus prejudicis i que, al final, pugui constituir un filtre que vagi seleccionant els qui acaben essent empresonats i etiquetats com a criminals. I és de fonamental importància no veure només els qui estan empresonats, sinó qui són els qui escapen de les sancions del sistema penal a cada nivell.

Primer nivell. Quina conducta es tipifica com a infracció penal —delicte, falta o infracció— i quina resposta punitiva se li atribueix:

- delicte, falta o infracció
- atenuants / agreujants
- tipus de sanció: duresa i efectes estigmatitzadors
- possibilitat d'aplicació de substitutius penals
- ...

Segon nivell. Quins delictes es persegueixen més, la qual cosa pot dependre de decisions polítiques i estratègies policials basades en:

- pressions socials
- denúncies
- pressions de grups d'interès específics
- interessos dels mateixos representants polítics
- decisions o estratègies de la institució policial, fiscal o judicial
- més facilitat de perseguir

- valoracions individuals dels membres de les forces de seguretat o judicials
- decisions de les forces de seguretat privada i els seus clients
- ...

Tercer nivell. Quines persones i grups són els més vigilats i parats, la qual cosa pot dependre de les decisions següents:

- decisions polítiques: p. ex. adjudicació d'efectius de les forces de seguretat a determinades zones i no a altres, campanyes relacionades amb l'equació immigració = delictes
- decisions d'estratègia policial
- decisions influïdes pels prejudicis policials
- decisions de les forces de seguretat privada
- ser una persona o col·lectiu més fàcil de perseguir
- denúncies dels ciutadans
- decisions judicials: registre, intervenció del correu, telèfon...
- pressions socials, mediàtiques
- ...

Quart nivell. Quines persones o grups són els més detinguts depenent de:

- decisió individual de la policia
- més o menys facilitat en la detenció
- ...

Cinquè nivell. A la comissaria, les decisions poden ser:

- temps de detenció (de 0 a 72 hores)
- més o menys respecte de les garanties i els drets
- pas a disposició judicial com a detingut
- pràctica de proves i quina mena de proves
- ...

Sisè nivell. Al jutjat de guàrdia, les decisions poden ser:

- reconeixement en roda
- accés a la llibertat provisional
- accés a advocat de pagament
- quantia de la fiança
- accés a intèrpret (temps d'espera)
- ...

Setè nivell. Al jutjat d'instrucció, les decisions poden ser:

- decisió del fiscal de mantenir l'acusació

- sol·licitud de pena que fa el fiscal (delicte, atenuants, agreujants)
- ...

Vuitè nivell. Al jutjat penal, les decisions poden ser:

- admissió de proves
- judici ràpid
- condemna o absolució
- pressions per una sentència de conformitat
- fixació de la condemna, en funció de circumstàncies atenuants o agreujants
- substitució de la pena de presó
- admetre recurs o no
- ...

143

Novè nivell. A la presó, les decisions poden ser:

- classificació inicial
- ubicació dels reclusos i recluses en un mòdul concret
- tracte del funcionariat, que puguin provocar comunicats i sancions, o al contrari
- concessió de plaça per a treball productiu, destinacions, cursets i altres activitats que poden influir en el temps efectiu d'estada
- valoració de l'equip de tractament sobre la concessió de permisos, progressió o regressió de grau, llibertat condicional, compliment en un centre per a drogodependents, pis tutelat per mares, etc.
- trasllat a una altra presó
- ...

Desè nivell. Al jutjat de vigilància penitenciària, posteriorment a l'audiència provincial, les decisions poden ser:

- modificació de les sancions imposades per un centre penitenciari
- atorgament de permisos o tercer grau, denegats pel centre
- concessió de la llibertat condicional
- ...

Onzè nivell. De cara a la concessió d'un indult, les decisions poden ser:

- decisió del jutge o tribunal sentenciador d'informar favorablement la mesura
- decisió del fiscal d'informar favorablement la mesura
- informe del Ministeri de Justícia, per a la concessió de l'indult en el Consell de Ministres
- ...

Dotzè nivell. En la fase postpenitenciària:

- decisió fonamental del jutjat de vigilància de mantenir o revocar la llibertat condicional o de condicionar aquest benefici a la realització de determinades activitats
- informes dels treballadors socials

A cada nivell es pot veure que els estereotips, prejudicis i pràctiques discriminatòries són susceptibles d'influir en les decisions dels agents del sistema penal, però per la brevetat d'aquest text només n'oferiré alguns exemples que són ben il·lustratius.

144

El Codi penal fixa uns anys de presó per a delictes específics. En un exemple extrem en els Estats Units, la condemna per tinença de cocaïna en pols és de cinc anys per a 500 grams, consumida molt més per la gent que disposa de recursos econòmics. Però també és la mateixa condemna per la tinença és de 5 grams de *crack*, consumit molt més per la gent pobre.

El Codi penal espanyol fixa en tres anys la condemna màxima per a delictes financers, que malgrat tot poden causar pèrdues a tercers per valor de milions d'euros. Alhora, està fixada la mateixa condemna en cas de furt, que pot ser de 300 euros.

Hi ha centenars de delictes en el Codi penal espanyol, però només són uns quants els realment perseguits. Un exemple en són, un cop més, els delictes financers, poc perseguits, en teoria per la seva dificultat. Al mateix temps, el delicte de tràfic de drogues a petita escala és tremendament perseguit.³

Els delictes de discriminació, que comporten una pena màxima de tres anys de presó, afecten en gran mesura gent desafavorida per raó d'edat, ètnia, orientació sexual, creences o discapacitat. La fiscalia ha informat que en el 2004 va incoar dotze causes de delicte per discriminació laboral i set causes en relació amb el delicte d'injúries o d'apologia del racisme (art. 510 CP). No han estat incoades causes sobre altres articles que castiguen la discriminació, com l'art. 511 o el 512. A més, l'any 2002 es va aplicar la motivació racista com a agreujant en només sis casos.

La policia té una marcada tendència a parar i identificar la gent de certs col·lectius: com ara drogoaddictes pobres, immigrants, gitanos... Una mostra d'aquesta dinàmica és que l'any 2002 en una campanya de la policia contra el crim, anomenada «Operació Focus», van aturar i identificar en quatre mesos a Madrid 20.000 persones: 10.147 espanyols i 10.754 estrangers.⁴ La població d'estrangers a Madrid no arribava al 10% aquell mateix any. Quina és l'explicació d'aquest 50% d'estranger-

3. El magistrat del Tribunal Suprem Martín Pallín recentment ha afirmat que només els estrangers són empresonats per vendre quantitats insignificants de droga; és una opinió minoritària sobre un cas d'un africà que va vendre 5 euros d'heroïna i va ser condemnat a tres anys de presó. Sentència número 982/2005, 22 de juliol, 2005.

4. BOCG. Senat, Sèrie 1. 9 gener 2003. Núm. 571.

gers aturats? En qualsevol grup, per descomptat, com més integrants són aturats més augmenten les detencions.

En entrevistes amb jutges, molts d'ells afirmen que els encausats que disposen de prou recursos no van a la presó perquè tenen bons advocats de pagament. Aquest és el reconeixement d'un gran fracàs del sistema judicial, ja que l'advocat d'ofici, molts de bona voluntat, no poden gastar molt temps en les defenses dels seus clients i, fins i tot, molts arriben a conèixer els seus clients just abans que comenci el judici. Els advocats d'ofici acostumen a tenir clients pobres, i es pot argumentar que aquest sistema representa una tremenda indefensió d'aquests clients.

Ahora, els jutges són molt benignes amb els delictes de trànsit que resulten en morts, ja que són comesos per totes les classes socials.

Un estudi realitzat per la Facultat de Dret de la Universitat de Saragossa, per encàrrec del Consell General del Poder Judicial, ha descobert una realitat molt preocupant.⁵ La investigació revela un desequilibri entre el tracte que reben els immigrants quan són denunciats i quan són els denunciants. Després de revisar quatre mil registres de diversos jutjats, l'estudi conclou que quan l'immigrant és el denunciat hi ha un 75% de sentències condemnatòries, mentre que quan l'immigrant és el que denuncia només hi ha un 23% de sentències que condemnen els acusats. Aquesta enorme asimetria és un reflex fidel de la realitat. El persistent estereotip de l'immigrant com a criminal amaga la no menys persistent realitat de l'immigrant com a víctima.

Els equips de tractament a les presons, per tal d'atorgar el tercer grau o la llibertat condicional, prenen decisions sobre els reclusos emprant arguments per negar aquests privilegis, com ara: «no té habilitats socials», «viu en un barri en què hi ha molt crim» o «té manca d'arrelament». Molta gent pobre compleix aquestes tres condicions. I molts presos amb més recursos econòmics viuen a bons barris, tenen habilitats socials i arrelament i, així, accedeixen a aquests privilegis.

A cada nivell de la llista, inclosa més amunt, s'hi pot demostrar amb estudis que la discriminació es produeix contra la gent pobre i altres col·lectius desafavorits com drogodependents, minories i immigrants. Dotzenes de nivells on una persona pot ser discriminada. No és sorprenent que al final del procés la gran majoria dels reclusos siguin pobres, immigrants, minories ètniques... i els qui no tenen poder, i no és sorprenent que la gent de «bé» sigui expulsada (o alliberada) a cada nivell del sistema.

La majoria dels agents del sistema penal insisteixen que no poden discriminar, però en tots els estudis que s'han fet sobre la policia, els fiscals, els jutges i els funcionaris de presons s'hi han detectat pràctiques discriminatòries; algunes més benignes, però altres d'una gravetat extrema. Policia, fiscals i jutges afirmen que no poden discriminar contra les persones per la seva ètnia, classe social o altra condició social, ja que l'article 14 de la Constitució ho prohibeix i, a més, el

5. CALVO, M.; GASCÓN, E.; GARCÍA, J. (2002). *Inmigración y Justicia*. Zaragoza: Laboratorio de Sociología Jurídica.

seu treball és purament tècnic, s'aplica la llei i la subjectivitat no poden influir en les seves decisions.⁶

2. ALGUNES FUNCIONALITATS DE L'ESTIGMATITZACIÓ CRIMINALITZADORA DELS POBRES, IMMIGRANTS I LES PERSONES SENSE PODER

La presó compleix una funció no explicitada i que té molt més a veure amb el món simbòlic o mític. Una funció relacionada amb la presió, la sensació d'hostilitat, solitud i risc que caracteritza les nostres societats modernes.

Aquest sentiment d'inseguretat es deu a processos i dinàmiques específiques de la societat postindustrial: la creixent percepció de crisi ambiental, noves estructures del treball on la precarietat és a l'ordre del dia, processos de globalització econòmica i mediàtica, la sensació que les decisions que afecten les nostres vides s'adopten en esferes cada cop més llunyanes, el consegüent debilitament de la sensació de viure en comunitat, de pertinença. Sentiments potenciats pel nou model de ciutat, anònim, on els llaços de veïnatge són cada cop més dèbils. L'automòbil, que crea un ambient de velocitat i agressivitat als espais públics de les nostres ciutats i pobles; la solitud i la insolidaritat; la inseguretat de la gent gran, ja sigui quan ha de creuar un carrer o quan s'enfronta al seu trasllat a una residència gueto. La ciència ja no és vista com l'eina per construir un futur nou, sinó com la font de desenvolupaments inquietants i que no comprenem, com la manipulació genètica o els perills de l'energia nuclear.

L'angoixa del consum, en el qual busquem la seguretat a través d'una carrera desenfrenada per adquirir cada cop més coses, que ja afecta profundament fins a nens de tres anys. Fins i tot la seguretat s'ofereix com un producte de consum, que es pot adquirir. La sensació que els valors o l'ètica, o el bon tracte entre les persones, són molt menys importants que no pas l'èxit, el diner, etc.

Tot això són trets de la nostra societat, però la seva crítica és molt difícil de realitzar, ja que es tracta de trets fonamentals.

Així, davant de tot aquest ventall d'inseguretats s'ofereix una explicació fàcil, una causa fàcil de visualitzar, un «boc expiatori» en el qual poder concentrar les nostres pors i aprensions: el criminal, el delinqüent, un individu, l'altre, la figura que ens ataca a la foscor, anònima, sense humanitat.

La creixent dependència d'aquesta visió provoca la següent reacció, la recerca de persones susceptibles de fer aquest paper, per poder actuar contra elles i sentir que estem segurs, que es prenen mesures contra les causes de la nostra inseguretat. I d'aquesta manera, l'Estat pot legitimar-se ja que ha restablert la seguretat i la justícia.

6. Vegeu «Mujeres gitanas y sistema penal» per a una anàlisi de discurs dels agents del sistema penal. Alhora l'autor d'aquest text ha entrevistat seixanta policies de diferents cossos i són unànimes a afirmar que ells tracten cada persona igual, no veuen el seu color, la seva nacionalitat o condició social i que només aturen individus que són sospitosos. Aquest estudi es publicarà aviat.

I aquí és on comença la fase final del procés: escollir els qui hauran de complir aquesta funció social. Els criteris són senzills:

- a) en primer lloc, persones amb pocs recursos i capacitat de defensa;
- b) en segon lloc, persones no gaire ben vistes per la societat, que despertin refús i que no provoquin solidaritat o identificació; persones amb qui no tinguem gaire contacte, allò que facilita la construcció d'una identitat mítica i enforteix la idea que l'enemic o el criminal és un ésser anònim, que ens fa mal aleatòriament, sense racionalitat;
- c) en tercer lloc, persones que fan por.

Qui són les persones que compleixen aquesta funció actualment? Persones excloses, persones pobres, immigrants, drogodependents, gitanos i gitanes...

No és casual que la gran majoria de les persones empresonades ho estiguin en relació amb la droga, o bé per tràfic, o bé per delictes contra la propietat relacionats amb el consum. La idea que la inseguretat és causada per persones anònimes, allunyades d'un ordre racional, es reforça amb el concepte, també mític, del drogodependent enfollit, gairebé convertit en animal.

Intentem substituir la idea d'una minoria delinqüent enlloc d'una majoria que cometem delictes. També s'ha procurat mostrar les dinàmiques institucionals que poden fer que el sistema penal cap a certs col·lectius vulnerables en deixin d'altres completament indemnes.

Un element fonamental de tot aquest procés és que el càstig consisteixi a tancar el criminal a la presó, fent-lo invisible per a la resta de la societat. L'autor d'aquest text, en un viatge pel lemen fa uns quants anys es va trobar amb una persona caminant pel carrer amb grillons. En resposta a la seva pregunta, va ser informat que era un condemnat, la condemna del qual consistia a viure dos anys amb grillons. La reacció, d'entrada, va ser la de sentir una esgarripança davant del que apareixia com una barbàrie.

Malgrat tot, pensant-hi més detingudament, va començar a comparar-ho amb les nostres presons. Els grillons serveixen com a dissuasió, ja que és relativament difícil cometre delictes quan es duen cadenes als peus, i tothom et reconeix com un condemnat. D'altra banda, la pressió social que el reu rep de la comunitat pot ser un factor de modificació de comportament molt més eficaç que els programes de tractament en una presó. A més, pot seguir treballant, mantenint la seva família i, escapar, així dels efectes psicològics tan destructius que implica la presó. La conclusió no és que hàgim de posar grillons com a condemna, només indicar que les nostres presons tenen un tret fonamental per a assolir les funcions descrites més amunt.

La presó es tracta d'un món invisible, on no podem comprovar com són els que hi estan, i veure'ls com persones en lloc de monstres perillosos, la qual cosa debilitaria la seva utilitat simbolicomítica com els responsables de la inseguretat i risc de la nostra societat. I tot i que una reclusa hi pugui estar per un petit frau serà tractada com si fos una assassina en potència. Aquest tractament ens acaba convencent que ells són els nostres botxins.

El segon element important de funcionalitat és el de criminalitzar les persones que han de fer els treballs més perillosos a la societat, precaris i més mal pagats (PPP). Treball al camp, peons de la construcció, serveis relacionats amb el turisme i el servei domèstic, prostitució... A l'actualitat, aquests treballs a Espanya estan majoritàriament coberts pels immigrants, i el mite de la seva criminalitat és una valuosa eina per tal que aquestes feines segueixin essent perilloses, precàries i més mal pagades.⁷

En aquesta situació, l'estigmatització dels immigrants com a conflictius, problemàtics i criminals compleix una enorme funció a l'hora d'assegurar el manteniment dels alts nivells d'explotació laboral. En primer lloc, fa que els mateixos immigrants es sentin atemorits a l'hora d'organitzar-se, intentar defensar els seus drets o millorar la seva situació laboral i vital. Fins i tot la llei prohibeix a les persones indocumentades formar part d'associacions o sindicar-se. En segon lloc, afavoreix un clima social entre la població autòctona de veure els immigrants com una amenaça, cosa que dificulta que es puguin unir per organitzar-se quan coincideixen en els llocs de treball. També permet aprovar, amb un gran consens social, polítiques encara més restrictives sobre els drets dels immigrants, fent encara més difícil disposar d'eines per a la defensa de les seves condicions de treball i vida. Alhora s'obvien les necessitats i demandes socials dels immigrants, ja que hi ha una creixent percepció social que els immigrants gaudeixen injustament d'una desproporcionada quantitat de recursos socials.⁸ Fins i tot l'estigmatització dels immigrants opera entre ells mateixos, perquè obre fissures de desconfiança mútua entre persones de distintes procedències. Això no només és un obstacle més per a no poder treballar junts en la consecució de millors condicions de vida, sinó que promou dinàmiques de competència entre ells per les feines i els recursos.

La imatge de l'immigrant com a criminal està abonada per més del 60% dels espanyols.

La tercera funcionalitat de la criminalització dels pobres és atorgar-los la imatge del monopoli del delictes, per tal que no puguem veure els delictes que cometen els rics. I veiem els pobres, no com a víctimes d'un repartiment injust dels recursos a la societat, sinó com si fossin els qui ens castiguen.

La criminalització de la pobresa és una profecia d'autocompliment. El sistema penal s'acarnissa amb una gran desproporció amb els pobres i la gent en desavantatge social i, consegüentment, augmenten les detencions, judicis i empresonaments d'aquests col·lectius. Aquestes xifres de detencions, judicis i presos pobres no són enteses com una resposta selectiva del sistema penal, sinó que es veuen com un reflex de qui són els qui cometem els delictes.

7. En altres països i en altres èpoques aquestes feines les tenien les minories nacionals o, en el lèxic anglès, «*the underclass*» o «*lumpen*», molt estigmatitzat com a més procliu a cometre delictes.

8. Una creença que és completament errònia; els immigrants aporten molts més diners a l'Estat que el cost dels recursos socials que reben.

I comença el cercle viciós: aquestes xifres reafirmen la creença de la validesa de la hipòtesi inicial, que els pobres són més proclius a cometre delictes, augmentant encara més la vigilància damunt seu, i aprofundint l'estereotip i l'estigma de conflictius i perillosos.

I la profecia es compleix d'una altra manera, ja que molts dels joves assetjats per la policia, jutges i la presó despleguen una creixent actitud antisocial. Molts dels presos són reincidents perquè han estat criminalitzats des de petits i han viscut en el món terriblement hostil de les presons. La presó no reinsereix, sinó que a molts els provoca una dinàmica de profunda i creixent exclusió i els condueix a una vida conflictiva.

Els delictes dels rics i poderosos són més greus que no pas els delictes dels pobres, però els poderosos tenen molta més capacitat d'inventar mites. Les grans empreses roben milers de vegades més diner a través de delictes financers, que tots els atracaments, robatoris i furtos junts. Un estudi mostra que les intervencions mèdiques innecessàries, i realitzades per lucre, causen més morts als EUA que tots els homicidis, i això que n'hi ha molts. També la imprudència criminal en el mercat laboral o delictes de trànsit sota la influència de l'alcohol causen molts més morts a Espanya que els homicidis; i la corrupció entre les grans empreses i els polítics mou milers de milions d'euros, en detriment dels interessos de la societat. Però, aquestes persones, s'hi veuen molt poc a les comissaries, als jutjats penals o a les presons.⁹

Finalment, el crim més gran és que culpem els pobres i les persones en desavantatge social per la sensació d'inseguretat. I els seguim castigant amb el tractament que una societat moderna pot donar: la presó, l'exclusió i l'etiqueta de criminal.

«No són les diferències les que estan a l'origen de la discriminació sinó, més aviat, a l'inrevés: les relacions preexistents de poder i de desigualtat són les que desencadenen un clima de confrontació que utilitza les diferències com a excusa o coartada per a exercir el domini.»

Col·lectiu IOE

BIBLIOGRAFIA

Agencia Española de Protección de Datos. Memorias Anuales. Madrid: AEPD.
 CALAVITA, K. (2003) «A "reserve army of delinquents". The Criminalization and Economic Punishment of Immigrants in Spain». A: *Punishment and Society*. Volum 5, núm. 4, octubre. Londres: Sage Publications.

9. Vegeu el magnífic llibre de Jeffrey Reiman, *The Rich get Richer and the Poor Get Prison*, per a un rigorós i sistemàtic repàs dels nombrosos estudis empírics que mostren una gran quantitat d'exemples de la discriminació contra els pobres i persones en desavantatge social per part de les institucions del sistema penal.

- CALVO, M.; GASCÓN, E.; GARCÍA, J. (2002) *Inmigración y Justicia*. Saragossa: Laboratorio de Sociología Jurídica.
- CHRISTIE, N. (1994) *Crime Control as Industry: Toward Gulags, Western Style*. Londres: Routledge.
- CIS (2005) *La actividad de la xenofobia en España*. Madrid: CIS.
- COLE, D. (1999) *No Equal Justice. Race and Class in the American Criminal Justice System*. Nova York: New Press.
- Consell General del Poder Judicial (2005) *Memoria de 2005*. Madrid: CGPJ.
- CURRIE, E. (1998) *Crime and punishment in America*. Nova York: Owl Books.
- Departament d'Interior (2003) *Encuesta de seguridad pública de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DÍAZ, B. et al. (1998) *El Color de la Sospecha: El Maltrato Policial a Personas Inmigrantes en el Barrio de San Francisco (Bilbao)*. Bilbao: Imprenta Luna.
- Direcció General d'Institucions Penitenciàries (2005) *Estadística General de Población Penitenciaria*, octubre. Madrid: Ministerio de Interior.
- Equipo Barañí (2001) *Mujeres Gitanas y Sistema Penal*. Madrid: Meytel <http://personales.jet.es/gea21/indice.htm>
- FAITH, K. (1993) *Unruly Women*. Vancouver: Press Gang.
- Fiscalia General de l'Estat (2005) *Memoria de 2005*. Madrid: Fiscalia General.
- FOUCAULT, M. (1996) *Vigilar y castigar*. Madrid: Siglo XXI.
- GARÍA-BORÉS, J. (1994) *Los no-delicuentes. Cómo los ciudadanos entienden la criminalidad*. Barcelona: La Caixa.
- GARRIDO, V.; STANGELAND, P. (1999) *Principios de criminología*. València: Tirant lo Blanch.
- GRACIA, E. (2001) *Inmigración y delincuencia en España*. València: Tirant lo Blanch.
- GREEN, D. (ed.) (2000) *Institutional Racism and the Police: Fact or Fiction?* Londres: Institute for the Study of Civil Society.
- HAGAN, J.; PETERSON, R. (1995) *Crime and Inequality*. Stanford: Stanford University Press.
- HAWKINS, D. (1995) *Ethnicity, Race and Crime*. Albany: State University of New York Press.
- Institut Nacional d'Estadística (2003) *Estadísticas Judiciales de España 2002*. Madrid: INE.
- MANZANOS, C. (1992) *Cárcel y marginación social*. Bilbao: Tercera Prensa.
- MAQUIEIRA, V.; VARA, M. (1997) *Género, clase y etnia en los nuevos procesos de globalización*. Madrid: Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid.
- MARSHALL, I. (ed.) (1997) *Minorities, Migrants and Crime*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ministeri de l'Interior. *Anuario Estadística*. Madrid: Ministeri de l'Interior.
- Presencia Gitana (1991) *Los Gitanos ante la Ley y la Administración*. Madrid: Presencia Gitana.
- REIMAN, J. (2003) *The Rich get Rich and the Poor get Prison*. Boston: Allyn and Bacon.
- RIPOLLÉS, J.L.; CEREZO, A. (2001) *Los problemas de la investigación empírica en criminología: La situación española*. València: Tirant lo Blanch.
- SANCHIS, R.; GARRIDO, V. (1987) *Delincuencia de «Cuello Blanco»*. Madrid: Instituto de Estudios de Policía.

- SOS Racisme (2003) *Informe Anual sobre racismo en el Estado español 2003*. Barcelona: Icària.
- TAYLOR, I. (1999) *Crime in Context*. Cambridge: Polity Press.
- TONRY, M. (1997) *Ethnicity, Crime, and Immigration*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Vera Institute (2003) *Measuring Progress in Safety and Justice: A Global Guide to the design of Performance Indicators across the justice Sector*. Nova York: Vera Institute of Justice.
- WAGMAN, D. (2001) [ZÖÖN, I., coautor] «The case of Spain». A: *Ethnic Monitoring and Data Protection. The European Context*. Budapest: CEU University press.
- WAGMAN, D. (2006) *Addressing Ethnic Profiling by Law Enforcement in Europe*. Nova York: Justice Initiative–Open Society Foundation. Pending Publication.
- WAGMAN, D. (2004) *Criminalización de la inmigración y mercado laboral*. Document presentat en el 4t Congrés d'Immigració, Girona.
- WAGMAN, D. (2002) *Esto sí es delito. Informe Anual de SOS Racismo 2002*. Barcelona: Icària.
- Working Group on Data Collection (2005) European Commission, Employment, Social Affairs and Equal Opportunities D3: Anti-discrimination and Civil society.